

דו"ח פעמוניים ליחסון כלכלי

של משקי בית בישראל לשנת 2023

**כולל ממד פעמוניים
ליחסון כלכלי**

甫מּוֹנִים
אתכם גם בשעת חירום

ליווי ושיתוק כלכלי במשבר כלכלי מתמשך ובמלחמה

ביקורת גולדברג | מנכ"ל פעמוניים

המשך החברתית של ארנון פעמוניים היא מatan כלים המאפשרים התנהלות כלכלית נכהה ואחראית למשקי בית, לשפחות ולקהילות. משימה זו נובעת מן הפער הגודל, והמקומם, שבין הצורך החיווי והיום-יום בידע פיננסי לשם ניהול חי השגרה בבית, לבין היעדרו של ידע זמין ובהיר שיאפשר זאת.

ה噙יסון הארגוני של פעמוניים, לאורך שנים ורבות של ליווי ושיתוק פיננסי של משקי בית, מלמד על הזיקה הברורה שבין העדר ידע כלכלי לבני המצב הכלכלי המשמי של המשפחה.

אליה שרתת הידע הכלכלי שלהם נוכחה, ואלה שאינם בטוחים ביכולתם לקבל החלטות כלכליות אישיות, הם גם אלה שיקרטו או יתקשו מאוד להתמודד במרקחה של עצוע בהוצאות או בהכנסות, הם אלה הנאלצים לוותר על תרופות ומזון חיוני בגין מצבם הכלכלי והם אלה שאינם חוסכים כלל למען עתיד משפחתי.

נתוני המחקר שנציג היום אינם מעודדים. מدد פעמוניים המוצג זו השנה השלישי, משקף בהתמדה מגמה שלילית ולפיה יותר ויותר משקי בית שבירים כלכליות ואינם מחושן וביחסן כלכלי. הנתונים שהצגנו לפני שנה, במדדיה השנתיות הראשונות, היו מדויקים יותר מALA מהזגנו שנה לפני כן, במדדיה השנתיות הראשונות, ולמרבה הצער הנתונים שנציג היום, במדדיה השנתיות השלישי, משקפים צניחה נספת של المسؤولות הפיננסית של משקי הבית.

החברה הישראלית מתמודדת עם רצף של משברים כלכליים – זה שבא עם משבר הקורונה, משבר יוקר המחייה, הzinok בגובה הריבית, המלחמה בעזה והמערכה בצפון. בחודשים האחרונים, מטיב הדברים, אנו בפעמוניים עושים כמעט ככלותנו כדי לסייע לנפגעי המלחמה. לצד המשך הפעולות למען כל הישראלים, אנו מקדישים תשומת לב מיוחדת לילויו ושיקום כלכלי של משפחות המפונים, משפחות הפסיכאים, משפחות החללים והנרצחים ומשפחות החטופים. תודה חמלה לשותפים הטוביים שמאפשרים זאת – ובهم חברותינו בארגון אחים לעורף, בקרן ולפנסון ובאיחוד הפרדיזיטות היהודית של צפון אמריקה (AJNF). מתקו אוטה הכרה בהיעדרו של ידע כלכלי בהיר ומובן לכל אדם, אנו מקדישים גם בתקופת החירום תשומת לב רבה לסייע במיצוי זכויות ולהגשה ותיווך יידידות של החלטות כלכליות של הממשלה, האוצר ובנק ישראל. לצד מدد פעמוניים השנתי הקבוע, הקדשו הפעם תשומת לב מיוחדת לבדיקת ההשפעה הכלכלית של המלחמה על משקי הבית בישראל. סקרים מלחמה ייעודיים שערכנו מראים צניחה במחשת הביעthon הכלכלי, הרעה במאזן, הימנענות מצרייכת מוציאי בסיס, פגעה ממשמעותית בתחום החוץ התעסוקתי, פגעה במשאבים העתידיים כדי לעמוד בתהווויות ההווה, חשש מפגיעה כלכלית וחוסר ביחסן ביכולת למצות זכויות.

אנו מצפים שמקבלי ההחלטה יבחרו לחזק במיוחד את האוכלוסיות שנפגעו כלכלית מהמלחמה, בינהן ניתן למנות את המפונים, משקי בית שבהם לפחות לפחות אחד מהפרנסים גיס לAMILIM ועצמאים.

כמו כן אנו קוראים להנעת תוכנית לאומית, שתאפשר התמודדות וב-מידת עם סוגית התנהלות הכלכלית בחברה הישראלית. יש להרחב ולהעניק את שיטור הפעולה בין כל הגורמים הרלוונטיים. אנו רואים חשיבות גדולה בהטמעת מערכת חינוך פיננסי נגיש יידידותי בכל הגילאים ובכל קבוצות האוכלוסייה, בשיפור המענה לפרט של מוסדות פיננסיים ובהגנת השירותים לציבור בכלל ולבסוף מוחנות ופגיעה בתוכו בפרט.

תודה חמה לאנשי פעמוניים – מתנדבים ועובדים, במיערך הלוי, בתוכניות המשותפות עם משרד הכלכלה ורשויות מקומיות, במכילת פעמוניים ובמטה המבצעי – המלווהים אלף משפחות מדי שנה בדרך ניהול החיים הכלכליים באחריות, במימון, בביטחון ובינוי כפים. תודה לנשיאות הארגון ולצדota ההנהלה. תודה מיוחדת וברכה לזכות ייחידת המחקר של פעמוניים.

ברכתם שלום, ביחסון, בשורות טובות ואיתנות כלכלית.

ליווי ושיתוק כלכלי במשבר כלכלי מתמשך ובמלחמה	3
ביקורת גולדברג, מנכ"ל פעמוניים	3
מבוא	4
מהות הדוח ומתודולוגיה	6
מהות הדוח	8
מתודולוגיה	8
מהו חוסן כלכלי?	8
מדד פעמוניים לחוסן כלכלי	8
תוצאת המדריך לשנת 2023	2023
מרכבי מדד פעמוניים לשנת 2023	2023
מדד פעמוניים 2023 בחלוקת לקבוצות אוכלוסייה	2023
זרקור על קבוצות אוכלוסייה פגיעות	11
בחינת החוסן הכלכלי של נשים	11
בחינת החוסן הכלכלי של עצמאים	11
יוקר המחייה	13
יתוריהם בעניינים חינוניים ב-12 החודשים האחרונים	13
השלכות העלייה בריבית על משכנתאות	13
اورיגיניות ותחושים ביחסן בידע פיננסי	16
רשימהביבוגרפיה	22

כתביה: גלית חזון-רון

פיתוח הממצאים: אפרת קשת-הראל

יעוץ: ד"ר איל כרמל, יובל אוזולאי

צוות היגי: גלית חזון-רון, יעקב טברסקי, שרון לוי,

סיגל פרידמן-גמליאל, אפרת קשת-הראל

עריכת לשון: דן בנוביץ

פורסם במרץ 2024, אדר ב' תשפ"ד

בסביבה שבה אנשים חיים תחת לחץ פיננסי מתמיד, מימוןיות בסיסיות אלו מפחיתות קבלת החלטות כספיות גורעות ומעודדות התארגנות פיננסית טוביה יותר (יונס, 2018). האחריות המוטלת על הפרט היא ממשוערת. הכוח בידיו לשנות את גורלו וההווה הוא תמיד הזמן הטוב ביותר לעשות זאת, אך הוא זקוק לכלים הנכונים בדמות חינוך ואוריינות פיננסית. אנו שואפים שdock זה יעורר שיח וינו את קבוצי המדיניות ואת ארגוני החברה האזרחיות לגביש ולישום תוכניות להנוך לאוריות וקיוטם חברתי ופוליטי והסתימה במתקפת טרור רצחנית שכלה מסע הרג, פצעה וחטיפת חיילות וחילים, דוקא בעת הקשה האז, ובמיוחד בקרב קבוצות מוחלשות ופגעות. האוריינות הפיננסית היא כפנית וקיטוע חברתי ופוליטי וערבים לרצעת עזה. מתקפה זו הובילה למלחמה ולתמרן קרבי רחוב ומתרשם ברצעת עזה, ולמערכה כואבת אך בהיקף מוגבל לעת גבול הצפון. נכון למועד פרסום הדוח, נמצאת המלחמה בעיצומה, וקשה לאפשר כמה זמן היא תימשך ומה יהיה השלוותה על האוכלוסייה והכלכלה בישראל.

המלחמה פרצה לאחר כשנה וחצי של עלייה ביוקר המחייה ועליתת הריבית, שהשפיעה על מחיריהם של מוצרים צרכיה, בהם מוצר יסוד כמו ירקות ופירות, וכן על עלייה ניכרת במשכנתאות ובשכר הדירה. בdock זה נתנו תשומת לב מיוחדת להשכעת יוקר המחייה ועליתת הריבית על החלטות הכלכליות של משקי הבית.

שלא נדע עוד מלחמות ושבו בנימנותם לגבולם.

הסקר שעלה בסיסו נכתב הדוח נערך בדצמבר 2023, חודש התום שנה קשה ביותר למדינת ישראל. שנה שהחלה בהפגנות וקיוטם חברתי ופוליטי והסתימה במתקפת טרור רצחנית שכלה מסע הרג, פצעה וחטיפת חיילות וחילים, ארגונית וארחים רבים, יהודים וערבים לרצעת עזה. מתקפה זו הובילה למלחמה ולתמרן קרבי רחוב ומתרשם ברצעת עזה, ולמערכה כואבת אך בהיקף מוגבל לעת גבול הצפון. נכון למועד פרסום הדוח, נמצאת המלחמה בעיצומה,

וקשה לאפשר כמה זמן היא תימשך ומה יהיה השלוותה על האוכלוסייה והכלכלה בישראל. המלחמה פרצה לאחר כשנה וחצי של עלייה ביוקר המחייה ועליתת הריבית, שהשפיעה על מחיריהם של מוצרים צרכיה, בהם מוצר יסוד כמו ירקות ופירות, וכן על עלייה ניכרת במשכנתאות ובשכר הדירה. בdock זה נתנו תשומת לב מיוחדת להשכעת יוקר המחייה ועליתת הריבית על החלטות הכלכליות של משקי הבית.

לפיכך בשנת 2023 החיבה אתגרים משמעותיים בפני משקי בית רבים. בין הנגעים עצמאיים ובעלי עסקים שפיעולותם נסגרה או הצטמצמה, אנשי ונשותAMILIAIM, שכירים רבים שהוציאו לח"ת, בעלי הכנסתה נמוכה שמצום הורע, וצעירים שתוכניותם השתבשו ומסלול ההתקפותם שליהם נפגע.

הפגיעה קשה במיוחד בקרב משקי בית שנפגעו ישירות מהמלחמה ותמודדים עם טראומה ואתגר רב-ممדי. ביניהם משפחות של חטופים, הרגלים או פצועים, תושבי קוו העימות, שנאלצו לגלות מביתם, להתרחק או להתנקק ממוקורות התעסוקה והפרנסה שלהם וממרקם החיים הקהילתי והמוסכם.

השער והcab שנוצר בחברה הישראלית, והकשי של רשות המדינה לתת מענים מהירים, מספקים ונגישים הביא לתתגייסות נרחבת של החברה האזרחיות שהתגלתה במלאו עצמה. מיד עם תחילת המלחמה, הקרע החברתי-פוליטי שקדם לה הושם בצד. נרשם שיור התתגייסות גבוהה למילואים והוקמו מיזמים התנדבותיים על ידי יוזמות פרטיות וארגוני מתנדבים שנתנו מענים יצירתיים וחדשניים. מסקרים שנערכו על ידי המועצה הישראלית להנדבות ושותפות נוספו עליה, שיור התנדבות בכל האוכלוסייה בשבועות הראשונות של המלחמה עמד על 45%, ואף כי ירד ל-29% בשבוע החמשי והישי למלחמה עדין מדובר בשיעור גבוה (המועצה הישראלית להנדבות, המכון לחקר החברה האזרחיות והפילנתרופיה בישראל באוניברסיטה העברית והשירות להנדבות במשרד הרווחה והבטיחון החברתי, 2023).

לפרטים
נוספים על
שירותי החירום
סרוק את הקוד

גם אנחנו בפעם נרתמו והתאמנו מגוון שירותים כלכליים חדשים לשעת חירום המיעדים לשיעור המלחמה, בינהם "חדר מיוון כלכלי", הנושא של מידע כלכלי, מענה בקבוצות ואטספָּץ שלAMILIAIM ו"מרחב מגן כלכלי" (פעילות בשיתוף פעולה עם ארגון אחים לעורף).

נתוני הסקר מציגים נתונים מודגמים. מדד פעמוני לשנת 2023 מדגים את המשך הירידה העקבית, גם אם מתונה, בחושן הכלכלי של הציבור בישראל. כמו כן מחזית משibi הסקר הביעו, גם השנה, חששות לגבי יכולתם לנחל בהצלחה את ענייהם הכלכליים המשפחתיים. במקביל, 32% מהמשבטים ציינו כי הם חוששים לאבד את מקור פרנסתם, וכמעט מחצית מהציבור חשה בשל מצבו הכלכלי לעולם לא ישיג את הדברים שהוא רוצה בחום. 45% ציינו כי אינם מפרישים לחיסכון מדי חדש באופן עצמאי וגדל מספר המשבטים שווייתרו על טיפול רפואיים, ביקורי רפואיים ותרופות.

דווקא בתקופה זו של שעת חירום, משברים כלכליים, חברתיים וביטחוניים, יחד עם תחושת אי-ודאות גדולה, נדרש לחשוב על העתיד הקרוב והרחוק. חינוך פיננסית טוביה היום אף יותר מבעבר ועשוי למתן את ההשפעות הסביבתיות המטלטלות. אוריינות פיננסית הוכרה ברמה העולמית כמיומנות ליבה לחים במאה ה-21, מיומנות חיונית להעצמה ולתמייה ברוחותם הכלכלית של הפרט והחברה. לאוכלוסיות פגיעות מבחינה כלכלית, מיומניות של ניהול כספי נמצאו כנורומים החשובים בהתחנותן. המיומניות העיקריות כוללות מודעות פיננסית, ניהול שוטף של חשבונות הבית וניהול התקציב המשפחתי.

מהו חוסן כלכלי?

הגדירה המקובלת לחוסן כלכלי הtmpkda בהבנת החוסן יכולת להתואוש מאירועים כלכליים שליליים, להסתגל לנסיבות כלכליות משתנות ולהתמודד עם לחצים הנובעים מנושאים כלכליים (Abbott-Chapman, Denholm, & Wyld, 2008).

פדן וגול (2020) מתייחסים להתקפות שחלו בשנים האחרונות לתפיסת המושג "חוסן" לשימוש הנרחב שנעשה בו להתמודדות עם הפרעות (מעשה ידי אדם או הטבע) ברובד של היחיד, הקהילה והמדינה.

הchosen_hekhalit

מודגר יכולת של היחיד להתנגד באופן אדפטיבי במהלך משבר או הפרעה כלכלית כדי לשוב לרמת תפקוד קודמת או משופרת. מכון ירושלים לחקר ישראל, בשיתוף עם המשרד להגנת הסביבה בישראל, פרסמו ב-2012 דוח מפורט על הקשר בין כלכלה, איכות חיים ורמת החוסן במשק בית ובקרב יחידים. על פי דוח זה "שלושה גורמים יכולים להשפיע על חוסן הכלכלי של יחידים: רמת ההכנסה לאורך זמן, היקף החסכנות ויציבות תעסוקתית. נוסף לכך, שירותי חינוך ובריאות הם גורמים חשובים במבנה חוסן כלכלי אישי" (אצל פדן וגול, 2020, עמ' 11).

הchosen_hakhalit

מודגר יכולת של הקהילה לפעול באופן אדפטיבי במהלך משבר או הפרעה בעלי אופי כלכלי כדי לשוב לרמת תפקוד קודמת או משופרת. הוא חברותי, מערכות יחסים הדדיות בלתי פורמליות בין יחידים ומשפחות, וכן רשתות חברותיות וחבות יותר כמו אלה הקיימות בארגונים קהילתיים, משתמשים מוקור עצמהן במהלך משברם זה לאחריו, וכך מחזקים את החוסן הכלכלי והקהילתי והאישי.

הchosen_hamedina

מודגר יכולת של המדינה לפעול באופן אדפטיבי במהלך משבר או הפרעה בעלי אופי כלכלי כדי לשוב לרמת תפקוד קודמת או משופרת. הגורמים המשפיעים על חוסן כלכלי ברמת המדינה הם אמון במוסדות הפוליטיים והציבוריים,管理, מנהיגות כריזטית ונחושה, רמת פערונותיות גבוהה ואופטימיות. לצד "גורמי אונש" אלו פועלים גם גורמי מדיניות פיננסית. כאן ניתן להצביע על הגורמים האפשריים הבאים: התוצר הלאומי, הגולמי, קיומן של רזרבות מוגנרטיות, שיעור האינפלציה השנתית, שיעור התעסוקה וצדדי מדיניות ברמת המקור-כלכלי והמקור-כלכלי.

ניתן להיעזר במסגרת המוצעת כלכלי עבודה כדי להעיר שינויים (התקדמות או נסיגה) בבניין החוסן על רבדיו השונים במשך זמן. כך ניתן להפוך את המוגרת המוצעת כלכלי אסטרטגי שבו ניתן להשתמש במהלך קראאת מצבים חירום ומיעוטם, וכן כדי ליצור הקלה ו"הזדקפות מחדש" (boounding back) לאחר משברים ואסון.

מהות הדוח וمتודולוגיה

מהות הדוח

הדוח מתבסס על סקר פעמוני השני המתפרק זו השנה הששית בנושא חוסן, אוריינות פיננסית וمسئלות פיננסית בחברה הישראלית. הסקר נערך על ידי ארגון פעמוני ובוצע על ידי חברת גיאוגרפיה במהלך דצמבר 2023.

מטרות הסקר קיבל תמונה רחבה על אוריינות וمسئלות פיננסית בחברה בישראל לאורך זמן באמצעות השוואת תוצאות הסקר בבחינה את רמת הבנה של מונחים כלכליים בסיסיים, כגון ריבית דרבית ואינפלציה, דירוג עצמי של רמת הדעת הפיננסית בהשוואה לשראליים אחרים בני אותו גיל, הערכה לגבי המצב התקציבי, ויתורים על צדקה ועוד. בהתאם לכך חישבנו את מדריך פעמוני לחוסן כלכלי. בשאלות נבחנות ערכינו השוואת סקר מקביל של ה-DEC0 כדי לבדוק את מצבה של ישראל בפרשנטיביה בין-לאומית.

מתודולוגיה

הסקר נערך בקרב 1,053 משפחות בגילאי 21 ומעלה, מתוך 751 ענ' על שאלון אינטראקטיבי ו-302 נשאלו טלפון. מטרת הסקר הטלפוני הייתה להגיע למדגם מייצג הכלול גם את האוכלוסייה הנגישה פחות לאינטרנט (המזרע העברי, החרדים ובני 65 ומעלה).

הסקר כלל 36 שאלות העוסקות בכלכלה משפחה, ומתוכן שש שאלות שעלו בסיסן חושב מדריך פעמוני לחוסן כלכלי של משקי הבית בישראל.

שאלות הסקר נגעו בנושאים הבאים:

↳ **שאלות מדריך פעמוני לחוסן כלכלי - יכולת להתמודד עם צעוזה בהכנסות ובהוצאות, מאזן חודשי,** הימנעות מצריכה חיונית, חיסכון ותחושים ביכולת לנהל את העניינים הכלכליים.

↳ **אורינות פיננסית, כולל ציון ידע פיננסי אובייקטיבי, הערכה סובייקטיבית של ידע פיננסי ועמדות ביחס לצורכי בוחן פיננסי.**

↳ **יוקר המחדה - השפעה על צדקה, החזר הלוואות ומשכנתה.**

↳ **מעלי חוסן - بما נזדרם ועם מי מתיעצים.**

↳ **ביחסון תעסוקתי - מידת הביחסון בצרפת והכלים והמיומנויות להגדלת ההכנסה.**

בחירת השאלות התבססה על ספרות בתחום מדידת חוסן, אוריינות, חרדה ובריאות פיננסית (Lusardi & Mitchell, 2011; UNSGSA Financial Health Working Group, 2021).

מדד פעמוניים לחוסן כלכלי

הוצאת המدد לשנת 2023

מדד פעמוניים לשנת 2023 מתפרקש זו השנה השלישית במסגרת דוח פעמוניים לחוסן כלכלי. המדריך הוא ציון בטוחה שבין 0 ל-100.

המדד בוחן את החוסן הכלכלי של משקי בית בישראל בכלל ובקבוצות אוכלוסייה פגעות בפרק. הוא מזהה את יכולת להתמודד עם צעדיים כלכליים בהכנסות ובהוצאות, תחושת המסוגלות והביטחון של משק הבית לנחל את ענייניו הכלכליים, יכולת של משק הבית להיות מזוהה בין הכנסות והוצאות ("לסגור את החודש"), הויטורים על תרופות ומזון חינמי בגלל המצב הכלכלי והפרשה לחיסכון. הויל והמדד מורכב משש שאלות החוזרות מדי שנה, הוא מאפשר לנו להשוות לאורך זמן את המגמות בתחום הנמדדים. המדריך גם מאפשר לנו לזהות קבוצות אוכלוסייה פגעות עם רמת חוסן כלכלי נמוכה. ציון נמוך במדד מעיד על קושי להתמודד עם צעדיים עתידיים וסבירות נבואה של משק הבית להיכנס לophobic כלכלי, לפתח תלות בסביבה הקרובה, להזדקק לשיעור מהרשות או להתקרב לכינויו למוגל העוני.

הנתונים מראים מגמת ירידת מתונה לאורך השנים בחוסן הכלכלי. התערערות החוסן באהה ידי ביטוי בהמשך הירידת במדד. אנו קוראים בדף זה לנקיטת הצעדים הדורשים למניעת המשך ההתדרדרות טרם יצא משליטה.

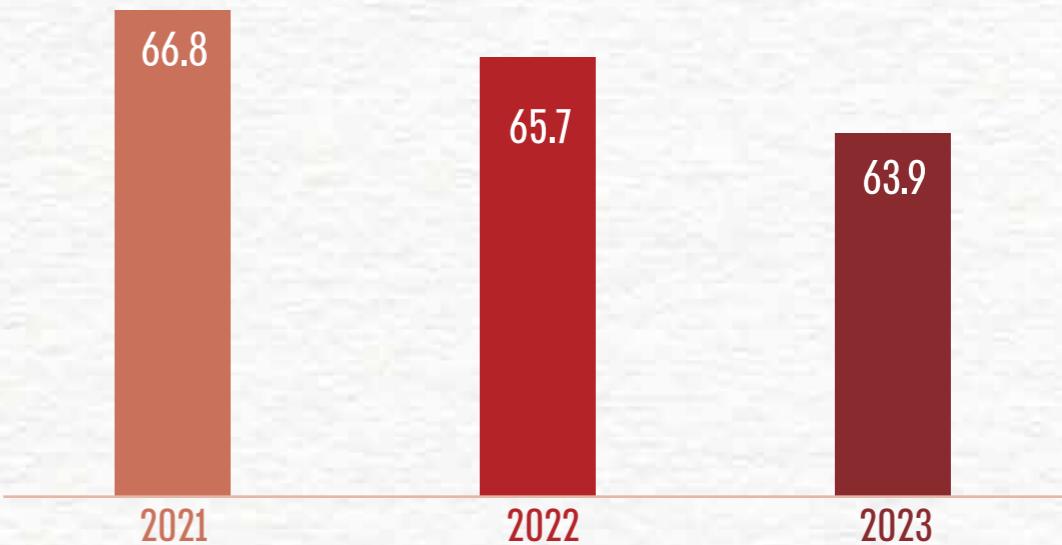

בקרוב ישראלים רבים מדי יכולת התמודדות עם צעדיים לוכה בחסר, והם חווים חוסר ביטחון והיעדר מרוח נשימה כלכלי. בוחינה של מרכיבי המדריך מראה שמנמת הירידת היא עקבית ושבמרבית המקרים קיימים פערים גדולים בין האוכלוסיות החזקות לחלשנות. כתוצאה לכך כרבע מהאוכלוסייה נמצא במצב כדרך חיים, לא חוסכים באופן אקטיבי לעתיד משפחתם ונאלצים לעשות ויתורים ממשמעותיים בשימוש בתרופות ובמזון חינמי כתוצאה מצבם הכלכלי. 16% מהמשיבים מעידים על עצם שאיןם בטוחים ביכולתם לנחל בהצלחה את ענייניהם הכלכליים - 40% חוששים שבמקורה שייאבדו את הכנסת המפרנס העיקרי, הם לא יכולים לשרוד שלושה חודשים ללא קבלת עזרה. צעדי בהוצאות יגרום להם לקשי רב עד כדי קriseה.

החומרה משמעותית בשלושה
רכיבי המדריך | 2023-2021

מדד פעמוניים לחוסן כלכלי 2023-2021

זורך על קבוצות אוכלוסייה פגיעות

מדד פגיעות לחסן כלכלי אפשר לזהות קבוצות אוכלוסייה עם רמת חסן כלכלי נמוכה. השנה נתמקד בשתי קבוצות שבירות: נשים ועצמאים.

בחינת החסן הכלכלי של נשים

החסן הכלכלי של נשים נמוך משל גברים, וכך יריד יחסית לשנה קודמת. רבים מן הפרמטרים שנבדקו בסקר העידו הנשים על מצבכלכלי רע משל הגברים, תחושת ביטחון נמוכה יותר הן לגבי יכולתן לניהל בהצלחה את ענייניהן הכלכליים הן מבחינת הביטחון התעסוקתי. כמו כן, הנשים מיקמו את עצמן נמוך יותר מהגברים ביחס לבני גילן מבחינת רמת הידע הפיננסי שלהם, וכן יתיר מהגברים בשאלות הבודקיות ידע פיננסי. ההפוך הניכר בין לבני הגברים מבחינת הפגיעה שהן חשות ביכולת "לשגור את החודש" ניכר גם בפגיעה בתחום הביטחון הכלכלי בעקבות המלחמה.

לפי דוח "Own Your Worth" של בנק UBS לשנת 2021, כמעט 100% מהנשים ומהגברים מאמינים שנשים צריכות להיות מעורבות יותר בקבלת החלטות פיננסיות. רובם מאמינים שכל עוד נשים לא תהיינה מעורבות בחחלות אלו, הן לא תוכלנה להגיע לשוויון מוגדר. ראוי לציין כי לפי סקר שביצעה בנק UBS, בקרוב כ-80% משקי הבית החליטות הפיננסיות מתתקבלות בעיקר בידי הגברים.

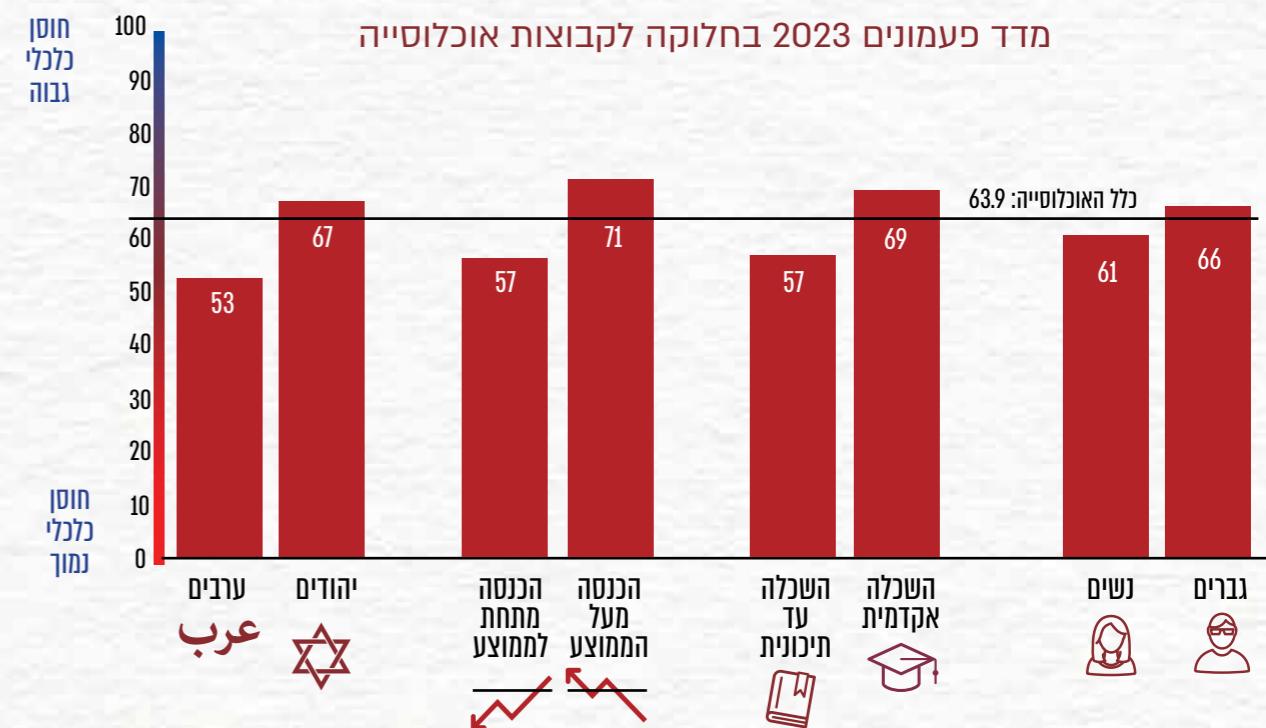
גברים	נשים	מדד פגיעות 2023
66	61	
13%	19%	לא בטוחות ביכולתן לניהל בהצלחה את ענייניהן הכלכליים
39%	49%	חוות פגיעה בתחום הביטחון הכלכלי בעקבות המלחמה
23%	30%	חשות ללא כלים ומימוןנות להגדלת הכנסתה
28%	36%	חששות לאביד את מקור פרנסתן
74	61	ציוויל אוירינות פיננסית*
16%	34%	חשות שהידע הפיננסי שלהן נמוך מהממוצע

* ראו עמוד 16 להסביר לגבי אופן חישוב ציוויל אוירינות הפיננסית.

מדד פגיעות 2023 בקבוצות אוכלוסייה

בנוסף למנגמת הירידת המתונה לאורך השנים, שהזכרנו לעיל,

בחינה של קבוצות אוכלוסייה פגיעות מראה שՁלן החסן הכלכלי נמוך יותר.

יוקר המחייה

יוקר המחייה הוא סוגה מרכזית בשיח הציבור בישראל. המושג "יוקר המחייה" מתאר את העלות הכלכלית הנדרשת על מנת לקיים רמת חיים נתונה (המכון הישראלי לתכנון כלכלי, 2022). העלייה ביוקר המחייה למחאות ציבוריות רחבות, והיא חלק בלתי נפרד מהshit הפוליטי ומהbatehot הבוחיות של המפלגות בישראל. בשנה האחונה החל זינוק באינפלציה הן ברמה העולמית הן בישראל. היו לכך כמה סיבות, ובהן השימוש בשרשראות האספקה בשל מדיניות הסוגרים בסין בעקבות הקורונה ולפישת לאוקראינה, שהובילה למחסור באנרגיה בעקבות הפסקה של הזמת הגז הרוסי לאירופה ולמחסור בחיטה. כל אלו התרחשו על רקע גאות בפיתוח לצריכה פרטית, הן של מוצריהם, לנוכח התוצאות המהירה מஸבר הקורונה והסרת המגבלות, שקדום לכן הביאו לעלייה בלתי מתוכננת בחיסכון. כדי להתמודד עם המשבר החלו מדינות העולם, ובנה ישראל, לפחות מדיניות מוניטרית של העלאת ריבית, מדיניות שהובילה לצמצום הביקושים ולהאטת האינפלציה (פלוג, פורת הייש וקנת פורטל, 2023). בין השנים 2012-2021 מدد המוצרים לצרכן עליה בשיעור שנתי ממוצע של 0.4%. בשנת 2022 עלה המدد ב-5.3% (roteinberg, 2023) וב-2023 עלה ב-3.0%. לאחר פרוץ מלחמת חרבות ברצף בנק ישראל הותיר את הריבית בישראל ללא שינוי (ברמה של 4.75%) ובינואר 2024 המدد הופחת לראשונה מזה ארבע שנים ב-0.25%-ל-4.5%.

העליה בRibbit וביוקר המחייה מקשים על רבים לשמור את רמת החיים שהורנו אליו, והדבר ייכר היבט בתוצאות הסקר. הממצאים מראים קשיי יומיומיים לנאל את משק הבית בצוותה מאוזנת כלכלית. 46% מהמשבבים דיווחו כי חוו בשנה האחונה החמרה ביכולתם "לסגור את החודש". רבים מהם נאלצים כתוצאה לכך לקחת מצד אחד הלוואות ולהעמיק את המינוס שמלילא הם נמצאים בו ומצד שני לעשות ויתורים כואבם בכל המשורדים. מחקרים רבים עסקו באירוע כנסת משק בית לחוב. מהמחקרדים עולה כי מדובר באירוע ממשוני עבור משק הבית, הן עבור יציבותו הבריאותית והכלכליות-תעסוקתית הן עבור המשך קיומו במסגרת הנישואים של בני הזוג (ויס, 2018).

השפעות המלחמה יצרו פגיעות ובה במנזר העצמאים ובבעלי עסקים. קבוצה זו נפגעה ביותר שאת בקשר מיליאணרים, בעלי עסקים בכו העימות ובעלי עסקים בענפי הפנאי (תיירות, תרבות, אופנה ומסעדנות) (למ"ס, הוועדה לתקשות 26.12.23).

ממצאי הסקר עולה כי זוגות עצמאים נפגעו יותר מזוגות שכירים*:

בני הזוג עצמאים	בני הזוג שכירים	מדד פעמוניים 2023
67	63	יוכלו לשרוד פחות משלושה חודשים
39%	53%	במקורה של איבוד הכנסת המפרנס העיקרי
19%	31%	נאצחים לוותר על תרופות ומזון חיוני בגלל מצבם הכלכלי
33%	47%	לא חוסכים מדי חודש באופן עצמאי
42%	58%	כגעה ביכולת "לסגור את החודש" בשנה האחונה
13%	24%	לא יוכלו למצוא עבודה חדשה ללא ירידה בשכר
38%	62%	פגיעה בתוחלת הביטחון הכלכלי בעקבות המלחמה

* הפערים בטבלה מובאים ברמה אינדיקטיבית (90%), פרט לפער בין הנתונים שבשורזה האחונה שהינו מובהק ברמה של 95%. מספר זוגות העצמאים שנדגמו בסקר הוא 37, מספר הזוגות השכירים: 411.

השלכות העלייה בריבית על משכנתאות

העלאת הריבית במשק על ידי בנק ישראל הבילה לעלייה חריפה בריבית על המשכנתאות. נעל המשכנתאות על משקי הבית מושפע מהשינויים במחירים הדיורית ומהריבית על המשכנתאות, המבטאת את "מחיר" המשכנתה (מחיר האשראי) ומשפיעת ישירות על ההוצאות החודשיות. התובנות בתנאי המשכנתאות מלמדת כי עליית מחיר הדיור והעליה בריבית משפיעות על יוקר המחייה ומגבירות את הנגנון על משקי הבית (פלוג ואחרים, 2023).

ההסקר עולה כי -32% מהמשבבים הייתה משכנתה במהלך 12 החודשים האחרונים. כבieten לאחריות ובין ויתור הפוגע באיכות החיים הוא עדין וקשה לכיום מבט צופה פנוי עתידי. צמצום הוצאות צריך להיות מתוך הבנה פיננסית וריאיה של התמונה הרחבה, תוך בחינה מחדש של התקציב וביקורת סדרי עדיפויות חדשים.

בשנה האחורונה העידו המשבבים, בעלי המשכנתה, על פגיעה ביכולת החזיר המשכנתה לפני המלחמה ומעט יותר אחרת. כרבע מהמשבבים חוו פגעהVIC ביכולת החזר, הן בשנה שקדמה למלחמה מןנה. הפגיעה שחוו הצעירים בני 21-34 גדולה באופן משמעותי יותר מאשר באוכלוסייה הכללית הן לפניה המלחמה הן כתוצאה מהמלחמה.

פגיעהVIC ביכולת החזיר המשכנתה

כתוצאה מהמלחמה	ב-12 החודשים שקדמו למלחמה	
25%	23%	כלל המשבבים
38%	35%	בקרב הצעירים בני 21-34
26%	18%	בקרב העצמאים

התמודדות עם העלייה בה חזיר המשכנתה אינה פשוטה וモבילה להעמקת השבר הפיננסי. 21% מהמשבבים בעלי המשכנתה העידו שכטוצאה מהעליה בה חזיר החודשי על המשכנתה, הם פיגרו בתשלומים, נכנסו למינוס או העמיקו את המינוס הקיים. המצב חמור יותר בקרוב בעלי הכנסה מתחת לממוצע (25% מתוכם, ביחס 7-18% מבעלי הכנסה שמעל לממוצע).

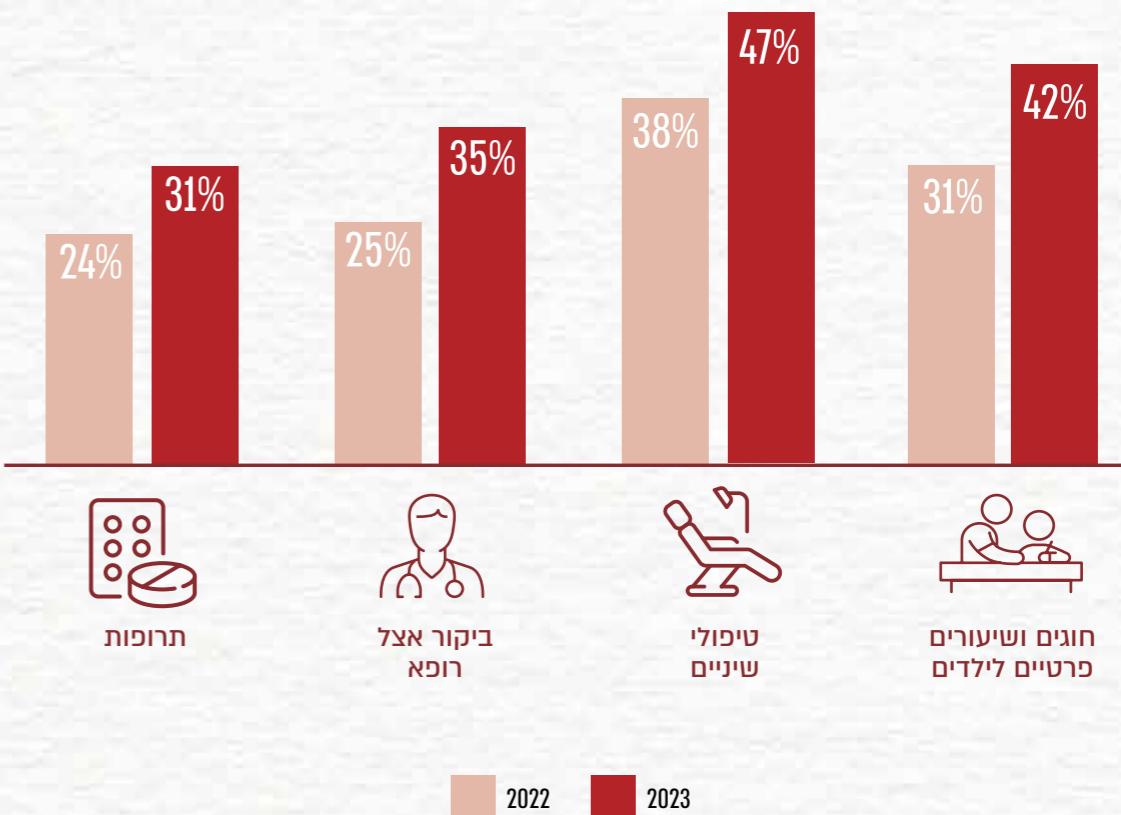
יתורים בעניינים חיוניים ב-12 החודשים האחרונים

כמו שישיר להחמרהVIC ביכולת "לסגור את החודש" אנו רואים שהויתורים ב-12 החודשים האחרונים הלכו והעמיקו, יחסית לשנה הקודמת. הויתורים פוגעים בבריאות, בニアוות החברתיות ובזכות לחיות בכבוד. לויתרים הללו יש השפעה הן לטווח הקצר והן לטווח הארוך. ויתורים על שירותים רפואיים פוגעים לא רק בבריאות אלא גם בקשר להשתכבות ובבטיחו התעסוקתי.

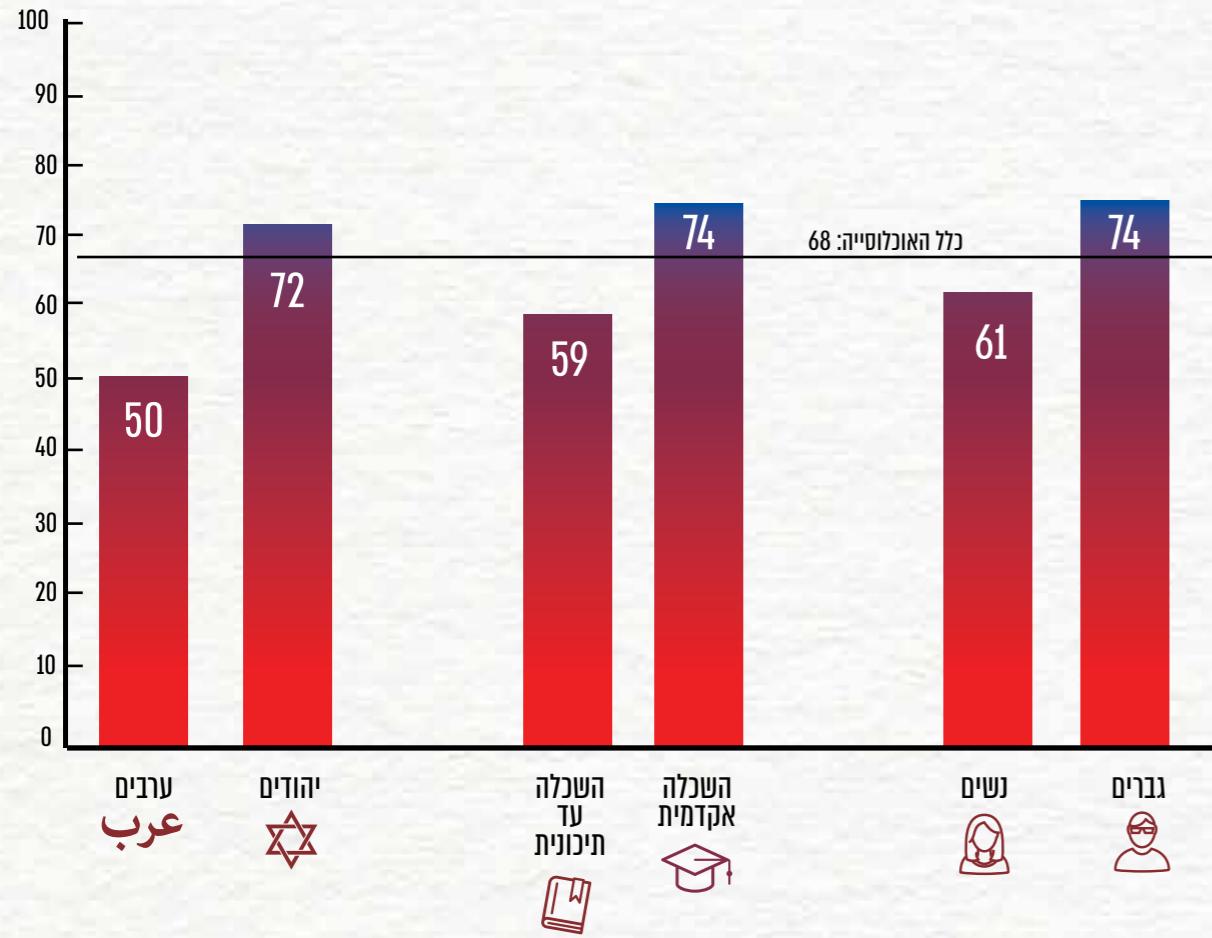
ויתור על חוגים ושיעורים רפואיים פרטיטים לילדים מנzieח את הפערים הקימיים בין התלמידים ומצין את מגעל העוני. האיזון בין ויתור כבieten לאחריות לבין ויתור הפוגע באיכות החיים הוא עדין וקשה לכיום מבט צופה פנוי עתידי. צמצום הוצאות צריך להיות מתוך הבנה פיננסית וריאיה של התמונה הרחבה, תוך בחינה מחדש של התקציב וביקורת סדרי עדיפויות חדשים.

החמרהVIC בויתורים על צרכות מוצרים חיוניים

2022 2023

ציון אוריינית פיננסית לכלי אוכלוסיות

אוריינית פיננסית ותחושים בידע הכספי

אוריינית פיננסית הוכרה ברמה העולמית כמיומנות ליבת לחיים במאה ה-21, מיומנות החינית להעצמה ולתמכה ברוחותם הכלכלית של הפרט והחברה. אוריונים מסווגים מАЗ פרטום סקר אורייניות פיננסית למוגרים של ה-OCDE ב-2020 מדגימים את הצורך המתרחש בחזוק האורייניות הפיננסית לתמיכה ברוחה הפיננסית של יחידים ו集体י בית. על אוריונים אלה נמנים מגפת הקורונה, לחץ יוקר המחייב הנבעת משיבושים הקשורים למגפה, הפלישה של רוסיה לאוקראינה, האינפלציה הנבואה ועלית הריביות. יתר על כן, התפשטות השירותים הפיננסיים הדיגיטליים, שהואצה במהלך מגפת הקורונה, מדגישה את הצורך לציד אנשיים עם ידע ומינימיות נאותות, כדי שיוכלו להשתמש במוצרים ושירותים כאלה בצוותה בטוחה. התפתחויות נוספות בתחום הפיננסי כוללות התעניות ושיווקן מוגבר בנסכי קריפטו, צורות חדשות ואלטרנטיביות של ייעוץ פיננסי (למשל פינקלאנדרים – משפטני רשות בתחום הפיננסי), וכן שכיחות מוגברת של הונאות פיננסיות, המדגישות את הצורך בחזק מיומניות של אוריינות פיננסית בקרב מוגרים, כדי לעזור להם לקבל החלטות פיננסיות נכון (OECD/INFE, 2023).

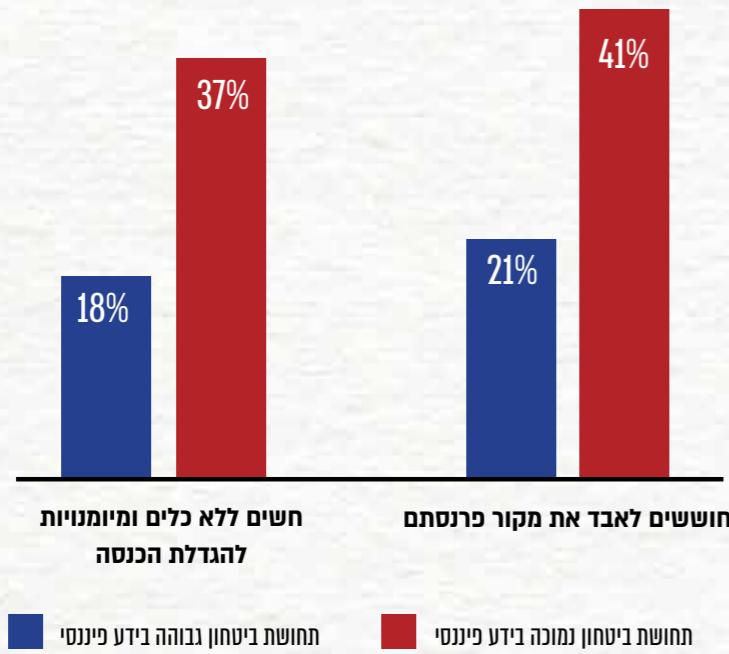
על פי הספרות האקדמית, אורייניות פיננסית יש מתאמים עם מאפיינים סוציאו-דמוגרפיים כמו מגדר, השכלה, עורך, גזע ושורך אטני. לאורייניות פיננסית יש השפעה דורית – יש תיעוד לכך שהאוריניות הפיננסית של הורה משפיעה על האורייניות הפיננסית וההתנהגות הפיננסית של ילדיו. הביטחון שאדם שיש בידע שלו בסוגיות פיננסיות עשוי להשפיע גם על התנהגותו הפיננסית. כאשר בוחנים התנהגות פיננסית, הם האורייניות הפיננסית הן הביטחון הפיננסי חשובים. אנשים המעדים על עצמן שהם בעלי ידע רב בכלכלאה או בכספי נוטים יותר לתקן את כספם, יש להם הון רב יותר מאשר הם יוצאים לפנסיה והם משלמים פחות דמי ניהול (הרן-רוזן ושותה, 2023).

כדי לאמוד את הידע הכספי שאלנו שש שאלות המעודדת על הבנה פיננסית בסיסית ובנינו לפיהן ציון אורייניות פיננסית אובייקטיבית, הנע בין 0 ל-100. הציון מאפשר לנו להעריך את הידע הכספי האובייקטיבי של המשובים. בסקרים הקודמים שאלנו רק שלוש שאלות והשנה הרחיבנו אותן כדי לחתם תמונה רחבה יותר על האורייניות הפיננסית, ומתוך רצון להעמיק, לתקוף ולבسط את המסקנות והתובנות על מסד שאלות רחב יותר. כמו בשנים קודמות בדקנו אם הנשאלים מבינים את הקשר בין תשואה לסייעון, את הקשר בין אינפלציה ליוקר המניה ומה ריבית דרייבית. השנה הוסיפה שאלות הבודקות מודעות לשחיקת הכספי בזמן אינפלציה, פיזור סיכון ומשמעותה של ריבית פשוטה.

במקביל, ביצננו לאמוד את תחושים הביטחון של הנשאלים בידע הכספי שלהם. לצורך כך שאלנו בסקר: "אין היה מדורגת את מידת הידע הכספי שלך בהשוואה לשווים אחרים בני גילך?". יש לך חשיבות מכך שמהספרות המקצועית עולה שלא רק אורייניות פיננסית אובייקטיבית משפיעה על התנהגות פיננסית, אלא גם לאריניות הפיננסית הסובייקטיבית של אדם יש השפעה על התנהגותו הפיננסית (לאופר והרן-רוזן, 2021).

לחימה חרבות ברזל צפופה השפעה שלילית ממשמעותית על כלכלת ישראל בשל עלויות שירות ועקבות (פלוג ואחרים, 2023). אנו סבורים כי דודוקא בשל כך נדרש תקציבים לקידום האורייניות הפיננסית לציבור כדי שיוכלו לקבל החלטות נכונות בתנאים של מעבר וחסור ובדאות. חשוב לראות בהשכמה בחינוך פיננסי השקעה לטוח ארכן, אך רק ככלפי אותו אדם הרוכש את האורייניות הפיננסית, אלא גם ככלפי צאצאיו.

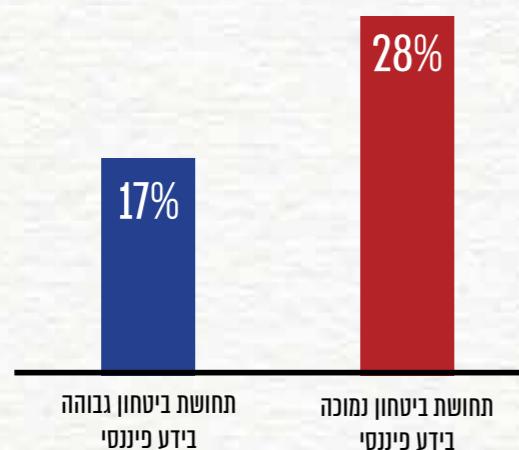
**אורייניות פיננסית
הוכרה ברמה העולמית
כמיומנות ליבת לחיים
במאה ה-21, החינונית
להעצמה ולתמכה
ברוחותם הכלכלית
של הפרט והחברה.**

מנתוני הסקר עולה כי בעלי תחושים ביטחון נמוכה בידע פיננסי גם התקשו יותר להתמודד עם העלייה בהחזר המשכנתה, והם גם פחות אמינים שהיה להם את מה שהם רצים בחיים.

התמודדות עם עליית החזר המשכנתה

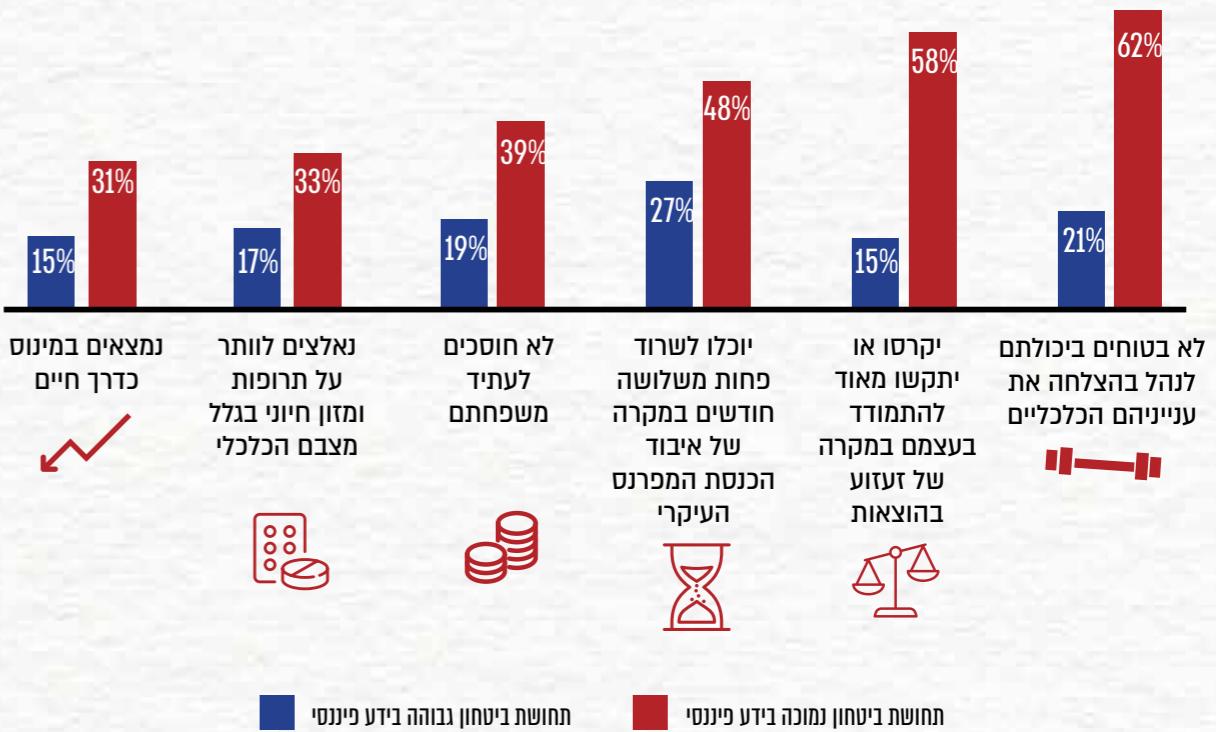
אחד בעלי המשכנתה שפיגרו בתשלומים, נכנסו למינוס או העמיקו אותו

מאפיינים של בעלי תחושים ביטחון נמוכה בידע פיננסי

תחושים פגיעה בתחושים הביטחון הכלכלי בעקבות המלחמה:	ציון אוירוניות פיננסית:	מדד פעמוניים:	תחושים ביטחון בידע פיננסי
47%	56	55	נמוכה
37%	81	76	גובהה

השווואה לפי רמת תחושים הביטחון בידע פיננסי

81%
מهمשibus הביעו דעתם
שיש למד חינוך פיננסי
במערכת החינוך העל-יסודית

61%
היעדו שהם רוכשים את הידע
הכלכלי שלהם באינטראקטן ו/או
ברשותות חברותיות

חינוך פיננסי

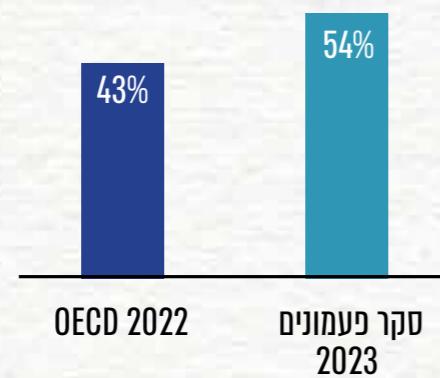
בסקר בחנו גם את המקורות לידע כלכלי של הנשאלים. השאלה הייתה רבת ברירות ואפשר היה להציג על יותר מקור ידע אחד. 61% מהמשibus נזונים מהאינטרנט ומהרשומות החברתיות, כאשר ביותר שאות נזונים ממקור זה גברים (65% בקרב הגברים, לעומת 56% בקרב הנשים), יהודים (64% בקרב היהודים, לעומת 49% בקרב הערבים) ובנוי (34-25, 72% בקרוב בני 25-34, לעומת 60% בקרב בני 21-24 ו-64% בקרב בני 35-44).

למרות האפשריות האין-סופיות לכארה המציאות בראשת האינטרנט, אולי דווקא בשל עדר מידע המקשה להבחין בין עיקר לטפל ובין מידע נכון לידע מוטעה ומטענה, 81% מהמשibus הביעו דעתם שיש למד חינוך פיננסי במערכת החינוך העל-יסודית.

ונסים בנימה אופטימית - למרות הכלול, הישראלים חושבים חיובי

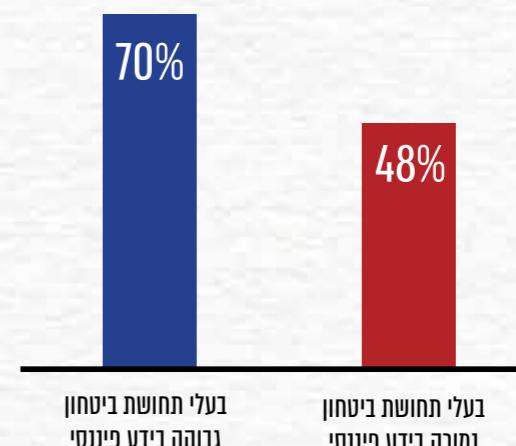
השנה שאלנו את המשibus באיזו מידת הם מסכימים עם המשפט הבא: "בגלל מצב הכלכלי, להרגשתך אף פעם לא יהיה לי את הדברים שאני רוצה בחיים". כפי שאנו מכירים כביר מחקרים של האו"ם לגבי מידת האושר של האזרחים במדינות השונות, ישראל מוגדרת גבוהה בראשינה. בשנת 2023 דורגה ישראל במקום הרביעי אחרי פינלנד, דנמרק ואיילנד (Helliwell & Layard, Sachs, De Neve, Aknin, & Wang, 2023). חרף הקשיים והמהומות, אך שהסקר נעשה בחודשים לאחר פרוץ מלחמת "חרבות ברזל", הישראלים עדין אופטימיים יותר מהמשibus מה-OECD.

מאמנים שהיה להם את מה שהם רוצחים בחיים

את האופטמיות הזאת אנו מציעים לניס לטובות תוכניות חינוך פיננסי שיובילו לשיפור המדדים בשנות הבאות.

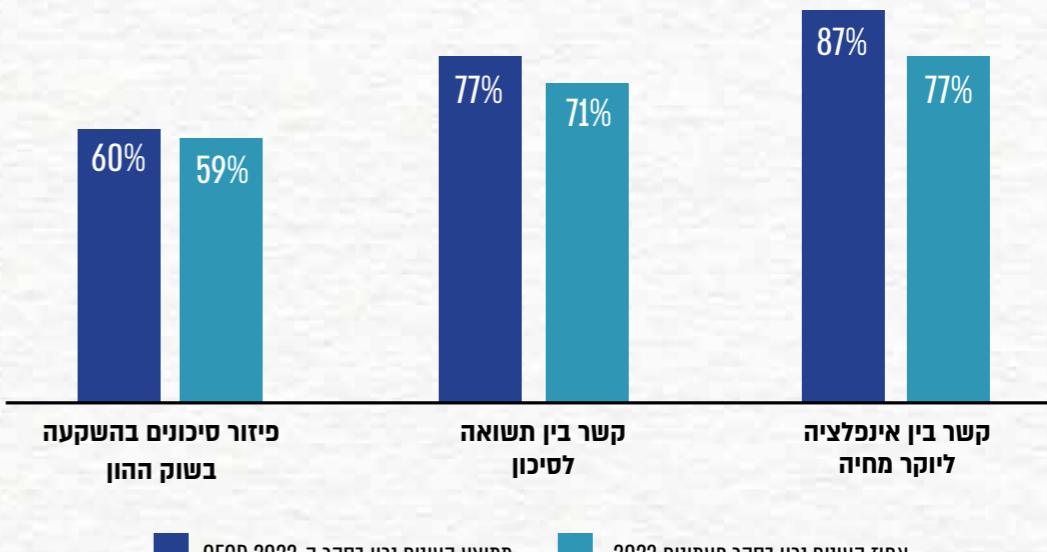
מאמנים שהיה להם את מה שהם רוצחים בחיים

השוואה לסקר ה-OECD

חלק מהשאלות לקוחות משאלון הסקר הבינ-לאומי לאוריינות פיננסית, OECD/INFE Toolkit for Measuring Financial Literacy and Financial Inclusion (OECD/INFE, 2022) ואת התשובות להן השווינו לנawy ה-OECD לגבי 20 מדינות החברות ב-OECD שפורסמו ב-2023 (OECD, 2023). שיעור המשibus בסקר פעמוני 2023 שענו נכון על שאלות הידע הפיננסי היה נמוך מהמשibus נכוна בסקר ה-OECD.

ידע פיננסי: אחוז העוניים נכון בסקר פעמוני 2023 עלות מדינות ה-OECD

ממוצע העוניים נכון בסקר ה-2022 OECD

רשימהביבליוגרפית

Abbott-Chapman, J., Denholm, C., & Wyld, C. (2008). Social Support as a Factor Inhibiting Teenage Risk-Taking: Views of Students, Parents and Professionals. *Journal of Youth Studies*, 11, 611–627.

Helliwell, J. F., Layard, R., Sachs, J. D., De Neve, J.-E., Aknin, L. B., & Wang, S. (Eds.). (2023). *World Happiness Report 2023*. New York: Sustainable Development Solutions Network.

Lusardi, A., & Mitchell, O. S. (2011). *Financial Literacy Around the World: An Overview* (Working Paper No. 17107). National Bureau of Economic Research.

OECD, (2023). "OECD/INFE 2023 International Survey of Adult Financial Literacy", OECD Business and Finance Policy Papers, No. 39, OECD Publishing, Paris.

OECD, (2022). *OECD/INFE Toolkit for Measuring Financial Literacy and Financial Inclusion 2022*.

UNSGSA working group. (2021). *Measuring Financial Health: Concepts and Considerations*.

הר-רוזן, מ. שדה, א. (2023), האם הרגולציה הפיננסית מתעלמת بلا כוונה מאוכלוסיות מוחלשות? בחינה של הקשר בין הטמעת רגולציה בעשרות כלים דיגיטליים לבין אופייניות פיננסית אובייקטיבית וסובייקטיבית, החוג למימון, בית הספר למנהל עסקים, האוניברסיטה העברית בירושלים המחבר, בנק ישראל.

ויס, ע' (2018). *פושטי הרגל בישראל – גורמים והשלכות, עבודה תזה, האוניברסיטה העברית בירושלים*.

יונס, ס. (2018). *הכלכלה הפיננסית עבור אנשים החיים בעוני, בהדרגה ובחוות יתר, מכון ירושלים למחקר מדיני, מרכז מלון לחדשות*.

לאופר, ס. הרן-רוזן, מ. (2021). אורייניות פיננסית וגישה לכיספי חירום בקרב משקי בית בישראל בתחילת מגפת הקורונה, וההשפעה על עמידותם הפיננסית של משקי הבית. *מכון מאירם ג'יינט ברוקדייל*.

למ"ס, הودעה לתקשרות 26.12.23, סקר מצב העסקים בזמן מלחמת חרבוט ברזיל: נתונים מתוך סקר בזק לחודש דצמבר 2023.

המועצה הישראלית להטנדבות, המכון לחקר החברה האזרחית והכימנתרופיה בישראל באוניברסיטה העברית והשירותות להטנדבות במשרד הרווחה והביטחון החברתי, (2023). *דףpsi התנדבות במלחמות חרבוט ברזיל*.

המכון הישראלי לתכנוןכלכלי (2022). *יוקר המchia בישראל 2022*.

פדן, כ. גל, ר. (2020). הצעה למסגרת רב-مدעית להגדלת המושג "חוסן". *חוסן לאומי 2 (1)* עמ' 41-78.

פלוג, ק. פורת היישך, נ. קנת פרוטל, ר. (2023). *יוקר המchia בישראל: מה מספרים המספרים?* המרכז לממשל וכלכלה: המכון הישראלי לדמוקרטיה.

רוננברג, בת חן. (2023). *השינוי במדד מחירים של מוצרים ושירותים בעקבות מלחמת חרבוט ברזיל, מרכז המחקר והמידע של הכנסת*.

www.paamonim.org

